

УДК 377.35 (481)

Наталія КОРЧИНСЬКА,
 orcid.org/0000-0002-3711-1201
 кандидат педагогічних наук,
 науковий співробітник лабораторії
 зарубіжних систем професійної освіти і навчання
 Інституту професійно-технічної освіти
 Національної академії педагогічних наук України
 (Київ, Україна) natakorchynska@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ НОРВЕЗЬКОЇ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

У статті розкриваються особливості й перспективи розвитку професійної освіти Норвегії. Серед пріоритетів освіти цієї країни визначено досягнення безперервності освіти, соціальної рівності й соціальної інклюзії в системі освіти, що є спільним для освітніх політик усіх скандинавських країн. Розглянуто специфіку структури системи професійної освіти Норвегії, визначено основні її переваги та недоліки. Крім того, висвітлено основні характеристики системи 2+2, зосереджено увагу на специфіці тристороннього співробітництва у сфері професійної освіти.

Ключові слова: професійна освіта Норвегії, дуальна система, тристороння співпраця, скандинавська модель освіти.

Nataliia KORCHYNska,
 orcid.org/0000-0002-3711-1201
 Candidate of Pedagogical Sciences,
 Research Fellow at the Laboratory of Foreign Systems
 of Vocational Education and Training
 Institute of Vocational Education
 of the National Academy of Sciences of Ukraine
 (Kyiv, Ukraine) natakorchynska@gmail.com

THE KEY FEATURES VOCATIONAL EDUCATION SYSTEM OF NORWAY

The article reveals the peculiarities and prospects of the development of professional education in Norway. The achievement of continuous education, social equality and social inclusion in the education system are among the highest priorities of education in this country. This is the main feature of educational policies of all Scandinavian countries. However, significant differences in educational models of these countries emerge at the level of vocational education. The specifics of the structure of the system of vocational education in Norway are analyzed, as well as its main advantages and disadvantages are determined. In addition, the article describes the main characteristics of the system 2 + 2, focusing on the specificity of trilateral cooperation in the field of vocational education.

The structure of the Norwegian vocational education system, which is based on work-based learning, is very different from school-based systems of the vocational education systems of Sweden and Finland. The model of training which is based on the system of apprenticeship provides a more effective transition to the work for those who completed their training in a professional program. As a result, the youth unemployment rate is very low. At the same time, rigorous and early specialization creates a tendency to reproduce inequalities in education between generations and to maintain strong gender segregation in the system of vocational education and training.

Norway has a system of vocational education, built on the principles of trilateral cooperation. This system of cooperation, enshrined in the Law on Education, is established both at the national and regional levels and involves the work of the unions of employers as well as employees. Over the past 2–3 decades, the Norwegian VET system has undergone significant institutional innovations. One of the key innovations was the inclusion of a system of teaching practice in the general national education policy and, at the same time, the transformation of the VET into a part of the general national system of higher education of secondary education, which is governed by the general law.

According to the «Model 2 + 2» the student is studying at the school for two years and then is studying in the workplace for two years. The model's principle is the distribution of a standard four-year program for two years of schooling, and then for two years of training at an enterprise corresponding to one year of schooling. An example of Norway confirms the benefits of dual systems (modern apprenticeship) in supporting students in the transition to the labor market, but at the same time demonstrates the unresolved problems associated with the early specialization and training system in the workplace, as well as the weak link between vocational education and training higher education.

Key words: vocational education in Norway, dual system, tripartite cooperation, Scandinavian model of education.

Постановка проблеми. Останніми десятиліттями наша країна обрала напрям руху до Європейського освітнього простору й відповідно до цього проводить низку реформ на всіх рівнях освіти. У цьому контексті залучення міжнародного досвіду у сферу української професійної освіти потребують такі питання, як механізм фінансування закладів професійно-технічної освіти, розробка нових професійних стандартів, доопрацювання нових законів «Про професійну освіту», «Про освіту». Крім того, наша держава прагне посісти своє місце на міжнародному ринку освітніх послуг, тому невід'ємним складником успішної реалізації цих планів є зарубіжний досвід у галузі освіти. Система освіти скандинавських країн є зразковою не лише для європейських країн, а для всього світу, адже освіта тут є пріоритетом державної політики. Висуваючи високі вимоги до освітнього рівня особистості, активно залучаючи громади до участі в розвитку освітньої системи та поєднуючи інноваційні технології в навчанні, освітні заклади скандинавських країн готують висококонкурентних спеціалістів, готових до активної ролі в суспільстві. Саме тому приклад Норвегії – однієї зі скандинавських країн, може надихнути в процесі реформування системи професійної освіти України.

Аналіз досліджень. За останні десятиліття різні сучасні проблеми розвитку вітчизняної й зарубіжної професійної освіти розглядалися у працях Н. Абашкіної, Н. Бідюк, Н. Ничкало, Л. Пуховської, В. Радкевич, Л. Сушенцевої, О. Гаврилук. Вітчизняні автори досліджують питання розвитку інновацій у сфері професійної освіти, оновлення освітніх технологій, дидактичних принципів організації навчання на робочому місці, посилення зв'язків між закладами професійної освіти й ринком праці, навчання впродовж життя тощо. У цьому контексті інтерес становить професійна освіта Норвегії, яка перебуває під впливом провідних тенденцій європейського освітнього простору, орієнтується на його ключові принципи й водночас має низку місцевих особливостей, які досліджують як вітчизняні, так і зарубіжні вчені: А. Антикайнен, Н. Андрійчук, Дж. Т. Йонассон, К. Йоргенсен, Т. Йенсен, Т. Логвиненко, Е. Коккерсволд, А. Кулікова, Р. Лаппен, Р. Лунгстад, М. Нілунд, О. Огієнко, Дж. Олофсон, Я. Петерсон, Р. Расмуссен, В. Сьюпаул, В. Тевліна, Л. Филипповець, Т. Х'юсен, П. Шернквіст, Д. Якобсон та ін.

Мета статті – визначити особливості й перспективи розвитку професійної освіти Норвегії.

Виклад основного матеріалу. Країни Північної Європи мають багато спільного в політичній та економічних сферах. Пріоритет освітньої політики в скандинавських країнах становить досягнення

соціальної рівності й соціальної інклюзії в освіті. Ці цілі виконані шляхом забезпечення всім верствам населення вільного доступу до вищої освіти, також завдяки програмам підвищення кваліфікації в середніх професійно-технічних навчальних закладах і залучення до системи професійно-технічної освіти молодих людей, які не прагнуть отримати вищу освіту. Тому в науковій літературі систему освіти Швеції, Фінляндії, Данії, Ісландії та Норвегії розглядають як загальну «скандинавську модель» (Blossing, 2014: 232).

У навчальних програмах Норвегії, Фінляндії та Ісландії формування національної ідентичності відіграє важливу роль поряд із громадянством. Вплив ґрунтовної загальнообов'язкової освіти на тривалість освіти в міжнародних порівняльних дослідженнях визначається як спільна риса й спільна освітня стратегія (Cedefop, 2013). Північна група дослідників PISA описує скандинавську стратегію так: «Стратегія Північних країн щодо забезпечення високої якості та рівності у сфері освіти базується на побудові загальноосвітньої шкільної системи, що фінансується з державного бюджету, при цьому до студентів віком до 16 років не застосовується жодна система відбору і стеження впродовж отримання ними базової освіти. Частина стратегії – розповсюдження мереж шкіл так, щоб вони знаходились неподалік помешкань учнів або, якщо це неможливо, забезпечення безкоштовним транспортом. Упровадження спеціальної освіти й виховних заходів для мінімізації низької успішності в навчанні також характерне для освітніх систем Північної Європи» (Olofsson, 2014: 8).

Водночас форма і структура навчальних програм скандинавських країн не лише базуються на побудові національної ідентичності, а й пристосовуються до прогресивних тенденцій світової педагогіки. Крім того, педагогіка північних країн увібрала найпрогресивніші ідеї Джона Дьюї та Пауло Фрейре (Antikainen, 2006).

Саме тому в деяких порівняльних дослідженнях для цієї моделі використовують термін «спільна північна (скандинавська) модель професійної освіти» (Niemeier, 2007: 117). Під ним розуміють модель, засновану на шкільному навчанні, яка є неселективною й засновується на егалітарному типі загального соціального забезпечення (Esping-Andersen, 1990). Усе ж концепція північної (скандинавської) моделі є актуальною щодо обов'язкової освіти, а на рівні професійної освіти й навчання (ПОН) (учні 10–12 класів, Норвегія: *videregående skole*, Швеція: *gymnasieskolan*, Данія: *ungdomsuddannelser*, Фінляндія: *ammattillinen koulutus*) низка дослідників виявляє істотні відмінності.

Системи професійної освіти цих країн становлять різні шляхи вирішення спільних проблем. Система професійної освіти північних країн Європи може базуватись на шкільній освіті (Швеція та Фінляндія), становити систему учнівства (Данія) і змішану систему (Норвегія) (Smeds, 2016). Кожна з них має свої недоліки й переваги. Шведська та фінська системи професійної освіти встановили всеохоплюючу унітарну систему, яка забезпечила кращий доступ до вищої освіти всім громадянам. Данські й норвезькі системи мають окремий курс учнівства, що краще забезпечує безпосередній вихід на ринок праці, зокрема, для малозабезпеченої молоді.

Структура систем професійної освіти Норвегії та Данії, які базуються на навчанні на виробництві, сильно відрізняються від заснованих на шкільному навчанні систем ПОН Швеції та Фінляндії. У системах, які засновані на шкільному навчанні, найбільші ризики виникають після завершення професійного навчання у зв'язку з переходом на ринок праці.

Що стосується моделі професійної підготовки, яка базується на системі учнівства, то вона забезпечує більш ефективний перехід до робочої діяльності для тих, хто завершив навчання за професійною програмою. Завдяки цьому рівень безробіття серед молоді є дуже низьким. Разом із тим суворота рання спеціалізація зумовлює тенденцію до відтворення нерівності в освіті між поколіннями й до збереження сильної гендерної сегрегації в системі професійної освіти й навчання (Jørgensen, 2015).

Норвегія має систему професійно-технічної освіти, побудовану на принципі тристоронньої співпраці. Ця система співробітництва, закріплена законом «Про освіту», встановлюється як на національному, так і на регіональному рівнях і залучає до роботи профспілки як роботодавців, так і працівників. Національна рада з питань ПОН (Samarbeidsrådet for yrketopplæring) – державний орган зі співпраці у сфері ПОН, який призначається Міністерством, надає консультації та ініціативи в рамках ПОН на національному рівні (Michelsen, 2014).

Протягом останніх 2–3 десятиліть норвезька система ПОН зазнала значних інституційних нововведень. Деякі з них є результатами ініціатив знизу – від шкіл і роботодавців. Інші було ініційовано централізовано на національному рівні у співпраці з політичними й адміністративними органами та соціальними партнерами.

Одним із ключових нововведень стало включення системи навчальної практики в загальну національну освітню політику й разом із тим перетворення ПОН на частину загальної національної системи вищої ланки середньої освіти, яка регулюється загальним правом. Відповідно до цього – створення

«Моделі 2+2», яка полягає в тому, що учень два роки навчається на базі школи і два роки – на робочому місці. Принцип моделі – розподіл стандартної чотирирічної програми на два роки навчання в школі, а потім на два роки навчання на підприємстві, що відповідає одному року навчання в школі. Державні й приватні підприємства, які приймають учнів, затверджуються офіційними представниками округів як навчальні підприємства. Залежно від різних програм «Модель 2+2» є досить гнучкою. Для кожної програми професійної підготовки існує своя навчальна рада з питань професійної підготовки (Faglig råd). На регіональному рівні існують окружні професійні колегії (Yrkesopplæringsnemnder), по одній на кожен округ. Ці колегії мають специфічні консультативні завдання, як це зазначено в законі «Про освіту». Організація учнів/школярів представлена як у Національній раді з професійної освіти, так і в окружних професійно-навчальних колегіях (Stenström, 2016).

Державні й приватні підприємства приймають учнів і затверджуються управліннями округів як навчальні підприємства. Навчальні офіси та Навчальні кола – елементи співпраці, рушійною силою якої є підприємницька діяльність, що забезпечує навчальні місця для учнів, – стають усе більш поширеним явищем. Перший етап норвезької ПОН здійснюється на середньому рівні через предмети Вибіркової програми (utdanningsvalg). Це дає можливість учням 8–10 класів ознайомитись на практиці з предметами різних програм середньої школи, у тому числі й ПОН.

Після завершення середньої освіти учень може вибрати одну з таких дев'яти програм професійної освіти: програму з технічного та промислового виробництва; програму з електроенергетики й електроніки; програму з будівництва; програму ресторанної та харчової промисловості; програму охорони здоров'я й соціальної допомоги; програму медіа та комунікацій; програму сільського господарства, рибальства й лісового господарства; програму обслуговування і транспорту; програму з дизайну, мистецтва та ремесла (Michelsen, 2014).

Після першого року навчання на вищому середньому рівні за однією з дев'яти програм студент повинен обрати одну з декількох спеціалізацій у 12 класі. Завдяки цьому він буде проходити спеціалізацію на 13 році навчання, коли професію вже обрано. У рамках ПОН предмети поділяються на загальні базові предмети (Common Core Subjects), загальні програмні предмети (Common Programme) та проєкт поглибленого вивчення (prosjekt til fordypning). Школи й навчальні заклади ПОН пов'язані змістом курикулуму (Olsen, 2014).

Якщо студент бажає перейти до навчання за загальноосвітньою програмою, то до для цього він має пройти рік додаткового навчання й так отримати доступ до вищої освіти. Перший етап норвезької ПОН здійснюється на середньому рівні через предмети Вибіркової програми (utdanningsvalg). Це дає можливість студентам 8–10 класів ознайомитись на практиці з предметами з різних програм середньої школи, у тому числі ПОН.

Рівність є ключовим значенням для норвезької освіти й навчання. Це означає, що рівний доступ до якісної освіти й навчання забезпечується незалежно від географічного розташування, статі, етнічного та соціального становища. Навчальний прогрес і педагогічні методи адаптуються відповідно до уявлень і здібностей школярів та учнів. Крім того, всі молоді люди отримують законне право на 3 роки середньої освіти й підготовки. Це статутне право забезпечується законом «Про освіту» 1994 року (Michelsen, 2014).

У силу передбачених законом прав молоді (ungdomsretten) більшість учнів, які закінчили середню школу, починає навчання безпосередньо на середньому рівні. Процентне відношення молоді на цій ланці у 2006 році коливалось між 96 та 97 відсотками (Michelsen, 2014). Молодь Норвегії має гарантоване формальне право на отримання середньої освіти. Це право є дійсним для школярів упродовж п'яти років, а для учнів системи ПОН – упродовж шести. Учні також мають право відвідувати заняття однієї з трьох програм на свій вибір на середньому рівні. Усі учні проходять нижній середній рівень, незалежно від їхньої успішності.

ПОН є безкоштовною для учнів і студентів у державних навчальних закладах. Деякі приватні установи є авторизованими навчальними закладами, і навчання в них також є безкоштовним. Державна початкова ПОН фінансується за рахунок державного бюджету.

Учнівство, відповідно до національного навчального плану, триває впродовж двох років на базі роботодавця чи роботодавців. Юридично учні є працівниками підприємства, а умови для їхнього навчання обумовлені в договорі, який підписується студентом, компанією та округом.

Учні отримують заробітну плату, яка зазначається в колективних договорах. Її розмір коливається від 30 до 80% від заробітної плати кваліфікованого працівника. Цей відсоток зростає протягом періоду учнівства (Kuczera, 2008).

Роботодавці, які приймають на роботу учня, отримують субсидії безпосередньо з округу. Розмір основної субсидія становить 94 448 норвезьких крон (близько 12 000 євро) для учня/

практиканта. Вона покриває два роки учнівства та еквівалентна вартості навчання одного року в школі (Jørgensen, 2015).

Норвезька система професійної освіти й навчання має свої сильні та слабкі сторони. Система ПОН Норвегії користується високим ступенем довіри зацікавлених сторін завдяки таким перевагам:

- Сильна тристороння співпраця на національному, окружному та галузевому рівнях.
- Відносна інклюзивність системи відповідно до міжнародних стандартів.
- Прагнення роботодавців залучити учнів на ринок праці в умовах сучасної надзвичайно жорсткої конкуренції.
- Високий рівень грамотності дорослого населення відповідно до міжнародних стандартів (IALS, ALLS).

Існує також низка таких викликів для подальшого вдосконалення системи ПОН:

- Система відбору студентів може негативно впливати на відповідність ПОН ринку праці.
- Високий процент відсіювання студентів упродовж навчання, тобто один із трьох студентів у професійних навчальних закладах не складає іспити протягом п'яти років.
- Механізми забезпечення якості ПОН є неадекватними.
- Недостатня кількість місць для учнівства на виробництві.
- Збільшення кількості студентів, які переходять із програм професійного навчання до академічних програм.
- Результати екзамени PISA показують, що знання й навички студентів, які вступають до системи ПОН, є відносно слабкими (Olsen, 2014).

Отже, можемо зробити висновок, що норвезька «Модель 2+2» поєднує сильні та слабкі сторони двох інших систем професійного навчання у Скандинавії. Серед проблем, окрім зазначених вище, мають розглядатись у недалекому майбутньому системи професійної освіти й навчання Норвегії такі: обмежена участь молоді в системі ПОН, зниження престижності цієї системи освіти та високі показники відсіювання студентів.

Висновки. Приклад Норвегії підтверджує переваги дуальних систем (сучасне учнівство) у підтримці студентів під час переходу на ринок праці, але водночас демонструє невирішену проблему, пов'язану з ранньою системою спеціалізації та навчання на робочому місці, а також слабкий зв'язок системи професійної освіти й навчання з вищою освітою. Ці проблеми є свідченням того, що системи учнівства залежать від складних інституційних умов залучення роботодавців до висококваліфікова-

ної підготовки учнів і зацікавлення молодих людей системою учнівства.

Способами розв'язання цих проблем може бути активна участь організацій, які діють на ринку праці, активна сертифікація професійної діяльності,

контроль за якістю навчального процесу на робочому місці та відкриті можливості для кар'єрного зростання після завершення навчання в системі професійної освіти, включаючи доступ до вищої професійної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Antikainen A. In Search of the Nordic Model in Education. *Scandinavian Journal of Educational Research*. 2006. № 50 (3). С. 229–243.
2. Blossing U., Imsen G. *Schools for All: A Nordic Model*. Blossing U., Imsen G. The Nordic Education Model. Netherlands: Springer, 2014. С. 231–239.
3. Cedefop. *Renewing VET provision. Understanding feedback mechanism between initial VET and the labour market*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. 2013. № 37.
4. Esping-Andersen G. The Three Worlds Of Welfare Capitalism. URL: https://www.researchgate.net/publication/243774920_The_Three_Worlds_Of_Welfare_Capitalism.
5. Jørgensen C.H. *Challenges for Work-Based Learning in Vocational Education and Training in the Nordic Countries*. Jørgensen. Working and Learning in Times of Uncertainty. Rotterdam: SENSE Publishers, 2015.
6. Kuczera M., Brunello G., Field S. *Learning for Jobs OECD Reviews of Vocational Education and Training*. OECD. 2008.
7. Michelsen S., Olsen O., Høst H. *Origins and development of VET 1850–2008 – an investigation into the Norwegian case*. Nord-VET. 2014. URL: <http://nord-vet.dk/indhold/uploads/Norwegian-VET-historical-emergence-final-20141.pdf>.
8. Niemeyer B. *Between school and work – dilemmas in European comparative transition research*. *European Journal of Vocational Training*. 2007. № 42. С. 116–137.
9. Olofsson J., Persson D. *The future of VET in the Nordic Countries*. Nord Vet. 2014. URL: http://nord-vet.dk/indhold/uploads/report1a_se.pdf.
10. Olsen O., Høst H., Tønder A. *Key challenges for Norwegian VET: the state of play*. Nord-VET. 2014. URL: http://nord-vet.dk/indhold/uploads/report1b_no.pdf.
11. Smeds M. *Nordic vocational education and training – ‘dead end’ or pathway to higher education?* NordForsk. 2016. URL: <https://www.nordforsk.org/en/news/nordic-vocational-education-and-training-2013-2018dead-end2019-or-pathway-to-higher-education>.
12. Stenström M. *Recent reforms and innovations in the Nordic vocational education and training (VET)*. Roskilde University. 2016. URL: <http://nord-vet.dk/indhold/uploads/Roskilde-conference-08062016.pdf>.
13. *The future of vocational education – learning from the Nordic countries*. Roskilde University. 2016. URL: http://nord-vet.dk/indhold/uploads/conf_publ-13.5.16.pdf.

REFERENCES

1. Antikainen A. In Search of the Nordic Model in Education / Ari Antikainen // *Scandinavian Journal of Educational Research*. – 2006. – № 50 (3). – С. 229–243.
2. Blossing U. *Schools for All: A Nordic Model* / U. Blossing, G. Imsen // *The Nordic Education Model* / U. Blossing, G. Imsen. – Netherlands: Springer, 2014. – С. 231–239.
3. Cedefop. *Renewing VET provision. Understanding feedback mechanism between initial VET and the labour market* / Cedefop // Luxembourg: Publications Office of the European Union. – 2013. – № 37.
4. Esping-Andersen G. *The Three Worlds Of Welfare Capitalism* [Electronic version] / Gosta Esping-Andersen. – 1990. – Available from: https://www.researchgate.net/publication/243774920_The_Three_Worlds_Of_Welfare_Capitalism.
5. Jørgensen C. H. *Challenges for Work-Based Learning in Vocational Education and Training in the Nordic Countries* / Jørgensen // *Working and Learning in Times of Uncertainty* / Jørgensen. – Rotterdam: SENSE Publishers, 2015.
6. Kuczera M. *Learning for Jobs OECD Reviews of Vocational Education and Training* / M. Kuczera, G. Brunello, S. Field // OECD. – 2008.
7. Michelsen S. *Origins and development of VET 1850–2008 – an investigation into the Norwegian case* [Electronic version] / S. Michelsen, O. Olsen, H. Høst // Nord-VET. – 2014. – Available from: <http://nord-vet.dk/indhold/uploads/Norwegian-VET-historical-emergence-final-20141.pdf>.
8. Niemeyer B. *Between school and work – dilemmas in European comparative transition research* / Beatrix Niemeyer // *European Journal of Vocational Training*. – 2007. – № 42. – С. 116–137.
9. Olofsson J. *The future of VET in the Nordic Countries* [Electronic version] / J. Olofsson, D. Persson // Nord Vet. – 2014. – Available from: http://nord-vet.dk/indhold/uploads/report1a_se.pdf.
10. Olsen O. *Key challenges for Norwegian VET: the state of play* [Electronic version] / O. Olsen, H. Høst, A. Tønder // Nord-VET. – 2014. – Available from: http://nord-vet.dk/indhold/uploads/report1b_no.pdf.
11. Smeds M. *Nordic vocational education and training – ‘dead end’ or pathway to higher education?* [Electronic version] / Mia Smeds // NordForsk. – 2016. – Available from: <https://www.nordforsk.org/en/news/nordic-vocational-education-and-training-2013-2018dead-end2019-or-pathway-to-higher-education>.
12. Stenström M. *Recent reforms and innovations in the Nordic vocational education and training (VET)* [Electronic version] / Marja-Leena Stenström // Roskilde University. – 2016. – Available from: <http://nord-vet.dk/indhold/uploads/Roskilde-conference-08062016.pdf>.
13. *The future of vocational education – learning from the Nordic countries* [Electronic version] // Roskilde University. – 2016. – Available from: http://nord-vet.dk/indhold/uploads/conf_publ-13.5.16.pdf.